

RIFAT ILGAZ'IN ŞİİRLERİNE OKUR MERKEZLİ BİR YAKLAŞIM

Dr. Ahmet Uslu, Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili Bölümü, ahmet.uslu@dpu.edu.tr

ÖZ

Rıfat Ilgaz, özellikle 1940 sonrası Türk şiirinde boy gösteren; ancak daha çok yazar kimliği ile ön plana çıktığı için şair kimliği göz ardı edilen bir yazar/şairdir. Toplumcu bir sanat anlayışı ve kimliği ile anılan Ilgaz, bu çizgisini bütün şiirlerinde korur. Rıfat Ilgaz, sanat ve şiir dünyasında meydana gelen gelişme ve değişimlerden hatta gruplaşmalardan etkilenmemiştir. 1940'lı yıllarda etkili olan Garip akımı dışında kalarak kendi sanat anlayışını oluşturan Ilgaz, toplumla ilgili sorunları küçük büyük demeden ele alır. Sorunlara toplumsal ve diyalektik açıdan yaklaşır. Şiirlerinde toplumsal bir duyarlılıkla insanların ve sorunların nasıl çözülmesi gerektiği üzerinde durur. Ilgaz için, Önemli olan sanatın nasıl olması gerektiği değil, toplumun sıkıntılarının tahlil edilerek çözüm yollarının üretilmesidir. Sanatını toplum yararına kullanan Ilgaz'ın toplum sorunlarını ele alış biçimi ve şiiriyle toplumda oluşturduğu etki, üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü şair ve şiiri; ele aldığı konuya, konuyu sunuş biçimine, tarzına göre okuyucu bulabilmektedir. Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın şiirleri tematik olarak sınıflandırılmakla birlikte şiirler okur merkezli bir yaklaşımla ele alınacaktır. Sanat eseri, okur tarafından anlamlandırılır. Şiirde şairin ipuçlarını verdiği asıl anlam, okur tarafından çözülür ve anlaşılır. Okur merkezli eleştirinin hareket noktası olan eserin kendi içinde anlam taşımadığı ancak okurun eline geçtiği zaman bir anlam kazandığı teorisi, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Şiir, incelenirken ya da okur tarafından okunurken estetik değer yanına zevk unsurunun da keşfedilebilmesi ve boşlukların doldurulması belli bir çaba gerektirmektedir. Bu açıdan Rıfat Ilgaz'ın toplum ve toplum sorunlarını ele aldığı şiirlerinin bu bakış açısı ile incelenmesi bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır. Bu çalışma ile Türk şiirine farklı açılardan yaklaşmanın edebiyat incelemelerine ve öğretilerine bir zenginlik kazandıracağı ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şair, Şiir, Rıfat Ilgaz, Türk Şiiri, Okur Merkezli Kuram

GİRİŞ

Rıfat Ilgaz, daha çok roman yazarı olarak bilinen bu nedenle de şair kimliği göz ardı edilen bir yazardır. Şiirleri ile yeterince tanınmamış olsa da kendi sanat anlayışı ve kişiliğine uygun şiirler yazmaya devam etmiş ve sonuna kadar bu çizgisinde kalmıştır. Şiirlerini yazdığı yıllarda edebiyat dünyasında hâkim olan Nazım Hikmet'in Türk şiirine getirdiği toplumcu anlayışın ve 1940'lı yıllara damgasını vuran Garip Şiiri'nin biçim ve üslup anlayışından etkilense de Ilgaz, kendi şiir anlayışını oluşturarak sanat ve şiir dünyasında meydana gelen gelişmeler ve değişimlerin dışında kalır. Rıfat Ilgaz şiirleri ile ön plana çıkmamış olsa da 1944'te *Sınıf* adlı ikinci şiir kitabını çıkardığında edebiyat dünyasında ilgi uyandırır. Boratav, şairin bu kitabı hakkında "Yeni Türk şiirine inanmayanlara, Rıfat Ilgaz'ın kitabını okuyup anlamalarını dilemekten başka yapılacak bir şey yoktur." (Ilgaz, 1993) değerlendirmesinde bulunur. İlk şiirini 1927 yılında Kastamonu'da çıkan Nazikter Gazetesi'nde yayımlayan şair, kimi şiir kitaplarından dolayı hapis yatmak zorunda kalır, kimileri ise toplatılır. Buna rağmen şaire ait on iki şiir kitabı vardır. Ölümünden sonra tüm şiirleri toplanarak 1993 yılında Çınar Yayınları tarafından "Toplu Şiirler Dizisi – Rıfat Ilgaz" adıyla 9 cilt olarak yayımlanmıştır.

Rıfat Ilgaz'ın biyografik yaşamı olduğu gibi sanat hayatı da 1940 öncesi ve sonrası olmak üzere iki döneme ayrılır. Şairin 1927 yılında babasının ölmesi, 1938 yılında ise verem hastalığına yakalanması onun 1940 yılına kadar genellikle kendi sorunlarıyla uğraşmasına ve içe kapanmasına neden olur. Bu karamsar ve içe kapanık psikoloji onun şiirlerine de yansır. Bu dönemde yazdığı şiirler daha çok bireysel temalar içerir. 1940 yılından sonra ise İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Bölümü'ne girmesi, aynı zamanda arkadaşlarıyla birlikte dergi çıkartmaya başlaması onun daha toplumcu düşünmesini sağlar. Bu yıllarda yazdığı şiirlerde toplumcu bir anlayış egemen olur. Şair ölünceye kadar da bu çizgisini sürdürür.

Bu çalışmada kendine özgü bir şiir anlayışı geliştiren Rıfat Ilgaz'ın şiirlerine okur merkezli eleştiri kuramı ile bakmaya çalıştık. Bugüne kadar edebî metinleri anlaşılır kılma ve metnin anlam dünyasının kapılarını aralama amacıyla çeşitli eleştiri kuramları geliştirilmiş, metnin bütününe farklı açılardan bakılarak, metin anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu bildiride

“Yazar – Metin - Okur Merkezli Yaklaşımlar”dan okuru merkeze alan bir yaklaşımın şairin şiirlerinin anlaşılmasına katkıda bulunup bulunmadığı üzerinde durulacaktır. İncelemeye geçmeden önce okur merkezli eleştiri kuramı hakkında kısa bir bilgi vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Eleştiri kuramları arasında okuru esas alan “Okur Merkezli Eleştiri” Duygusal Etki Kuramı, Alımlama Estetiği ve İzlenimcilik gibi kendi arasında farklı anlayışlara sahiptir. Bu üç kuramda da edebî eser, okur açısından ele alınarak anlamlandırılmaya çalışılır. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki edebî eser incelemelerinde kullanılabilecek en zor kuram, okur merkezli kuramlardır. Çünkü bu kuramlarda merkezde okurun yer alması, okurun da yaş, cinsiyet, kültür, gelenek, görenek, eğitim durumu, dünya görüşü vb. farklılıklarının oluşu yapılan yorumun da öznel olmasına ve genelleştirilememesine neden olur. Zaten sanat eserinin asıl amacı da okurda farklı etkiler uyandırabilmektir. Bu çalışmada bu zorluğun bilinci ile bir okur olarak belli bir yöntem tespit ederek şiirlere bu şekilde yaklaşmayı denedik. Elbette buradaki amaç, metinden kesin sonuçlar çıkarmak değil, bir bakış açısı yakalayabilmektir.

Okur Merkezli Yaklaşımlar arasında yer alan Duygusal Etki Kuramı, edebî eserin değerini ve etkisini okuyucunun duygu ve psikolojisiyle açıklar. Bir eser, okuru ahlak anlayışı bakımından, dinsel yönden ya da politik inançlar yönünden vb. etkileyebilir. Duygusal etki kuramı “sanat eseri eğitmeli ve zevk vermeli” ve “bir sanat eseri, ondan yararlanmak için okunmalı” anlayışı ile açıklanabilir (Moran, 1999: 230). Estetik tutumda okurun dikkati sadece eserin kendisine dönüktür ve eser keyif vermek için okunur. Eserin okurda uyandıracığı yaşama ise “estetik yaşam” adı verilir. Bir eserin sanat eseri olabilmesi için okurda estetik bir haz bırakması gerektiği duygusal etki kuramının bir anlayışıdır.

Alımlama estetiği, duygusal etki kuramından farklı olarak duygu üzerinde değil algılar üzerinde durur. Bu kurama göre edebî eserin anlamı metnin içinde hazır bir şekilde bulunmaz. Metindeki bazı ipuçlarına göre, okuma süresince okur tarafından yavaş yavaş çözülür. Yazarın okura bıraktığı bu boşluklara “boş alan” ya da “belirsizlikler” adı verilir. (Moran, 1999: 242) Yazar, bu boş alanı bilinçli bir şekilde okurun doldurması için bırakır. Asıl amaç, okura bir şey öğretmek, gerçekliği göstermek değil değerleri ve gerçekliği tartmak, sorgulamaktır. Okurun bu sorgulamalar sırasında boşlukları doldurarak birtakım yorumlamalar yapması ile eser anlam kazanır. Burada önemli olan edebî eserin zamanına uymayan beklentileri dile getirerek ufuk açmasıdır. Bu nedenle alımlama estetiğinde öncelikle eserin zamanına uyup uymadığı yani ufuk açıp açmadığı noktasında tespitte bulunmak gerekir. Yazarın eserinde dile getirdiği gerçeklik, yansıttığı toplumun bellediği gerçeklikten farklıdır. Alışılmışın reddedilişi ya da inkârı denen bu sunuş, okuru, gerçekliği kaldırılmış normlar ve davranışlar karşısında yeni çözümler bulmaya zorlar ve onu bir varsayımdan bir varsayıma iterek boşlukları doldurmaya yöneltir” (Moran, 1999: 244).

Duygusal etki kuramı ve alımlama estetiği hakkındaki bu kısa açıklamalardan sonra bu kuramları Rıfat Ilgaz’ın şiirlerine nasıl uygulayacağımız konusunda da bilgi vermek istiyoruz. Çalışmada okur merkezli yaklaşımlardan yukarıya aldığımız hem duygusal etki kuramından hem de alımlama estetiği kuramından yararlanarak bir inceleme yaptık. İlk bölümde duygusal etki kuramına göre şiirleri, kullanılan sözcüklerden yola çıkarak okurda uyandırdığı duyguyu, oluşturduğu psikolojik atmosferi tespit etmeye çalıştık. Bu noktada şiirlerde kullanılan nesnelerin hangi işlevde kullanıldığını da yorumladık. Bu şiirlerin eğitici bir yönlerinin olup olmadığı ve okurun bu şiirden nasıl bir yarar sağladığı sorularına da cevap aradık. Tüm bu tespitler sonucunda şiirin nasıl bir estetik zevk uyandırabileceğini de yorumlamaya çalıştık.

İkinci bölümde ise alımlama estetiği kuramına göre bir inceleme yaptık. Bu incelemede ise öncelikle şiirlerde şairin oluşturduğu belirsizlikleri ya da boş alanları tespit etmeye çalıştık. Şiirlerin yazıldıkları dönemdeki toplumsal ve bireysel anlayışlara yeni bir ufuk kazandırıp kazandırmadığını değerlendirdik. İdeoloji olarak değerlendirildiğinde şiirlerde yansıtılan değerlerin okurun ufkunu genişletip genişletmediği noktasında çıkarımlarda bulunmaya çalıştık.

Sonuç kısmında ise bu inceleme metodu ile şiirlerin okurda uyandırdığı izlenimleri belli noktalarda toplamaya çalıştık. Bu açıklamalar ışığında şiirlerin incelemesine geçebiliriz.

1. Rıfat Ilgaz'ın Şiirlerine Okur Merkezli Bir Yaklaşım

1.1. Duygusal Etki Kuramına Göre Şiirlerin İncelenmesi

1.1.1. Estetik Zevk

Rıfat Ilgaz, yaşadığı birtakım sorunlardan dolayı 1940'lı yıllara kadar bireysel şiirler yazar. Dış dünyaya istediği gibi açılmamanın verdiği karamsarlıkla iç dünyasına yönelen şair, çevresindeki varlıklara da bu gözle bakar. Şairin içinde bulunduğu ruh hali, varlığa bakış açısıyla da yakından ilgilidir. Bir şiirde şairin hislerini nasıl aktardığı sorusunun cevabı eserde estetik zevkin olup olmadığı sorusunun da cevabıdır. Bertrand Russell: “Bir üslup yazarın samimi ve içten gelen hislerine tercüman olmadıkça yahut yazarın şahsiyetinin ifade kıymeti yoksa güzel sıfatına layık değildir” Russell, 1951: 12). Okur, okuduğu bir şiirde şairin samimiyetini ve içtenliğini görebilirse ve onunla bir duygu paydaşlığına girebilirse o eserden zevk alır. Şair, her ne kadar kendi bireysel duygularını ve ruh halini yansıtmış olsa bile okurun eserden zevk almasını sağlayacak olan, okurun eserde okurda bir duygu ortaklığı bulabilmesidir. Bu nedenle şair, içten gelen duyguları yansıtırken bu duyguların evrenselleşmesini de sağlayabilmelidir. Bu noktada Freud'un “Hele psikoloji konusunda biz sıradan kişilerin haydi haydi ilerisinde bulunurlar, çünkü bizim henüz bilimin hizmetine sokamadığımız kuyulardan çekip alırlar şiirlerini” (Freud, 2001: 250).

Rıfat Ilgaz, 1940'a kadar yazdığı şiirlerde ağırlıklı olarak “çaresizlik, karamsarlık, umutsuzluk, aşkınlık – sonsuzluk, başka âlemlere açılma, doyumsuzluk, yaşama sevinci, yalnızlık, sessizlik, umursamazlık, aşk ve ölüm” (Öztorun, 1997: 3) gibi temalara ağırlık verir. Şair, bu konularda bireysel duygularını ifade ederken aynı zamanda etrafındaki varlıklara karşı da bir bakış açısı geliştirir. Okur, eserden yola çıkarak aynı duyguyu hissedebilirse bu şiir, estetik bir zevk de uyandırıyor anlamına gelecektir. Bunu şairin bazı şiirlerinden aldığımız örneklerle göstermek istiyoruz.

Şairin küçüklüğünden beri birtakım acı olaylar yaşaması onu ümitsizlik ve çaresizlik duygusuna sürükler. Şair bu acı olayları *Rüzgâr* şiirinde şöyle dile getirmektedir:

Döneceksin, çehrende kararan bir üzüntü,
Günlerin derinleşen acısı içerisinde,
Saçların yılların kederinde bir örtü
Döneceksin nedamet yanarken gözlerinde. (Ilgaz, 1993: 9)

Okurun şairin biyografik yaşamını hiç bilmeden, düşünmeden okuduğu bu dizelerden estetik bir zevk alması mümkün müdür? Gerçekten de bu dizeler okura bir ümitsizlik ve çaresizlik hissettirecek bir yapıda mıdır? Bu soruları şiire farklı açılardan bakarak cevaplamak mümkündür. Öncelikle şiirin ikinci tekil kişi ile yazılmış olması okur için bir muhataplık durumu oluşturur. Daha ilk dizenin ilk kelimesinde “döneceksin” eylemi ile karşılaşan okur, şiirin kendisine seslendiğini fark eder. Bu farkındalık şiirin bundan sonraki kelime ve dizelerin okunması sırasında okuru sarıp sarmalayan bir yapı oluşturur. Şiirde “çehren, saçların, gözlerin” isimlerinde de ikinci tekil kişi iyelik ekinin kullanılması bu farkındalığı destekleyen ve dikkati dağıtmayan kullanımlardır. Nitekim şiirin yine ikinci tekil kişi eki taşıyan bir isimle bitirilmesi başlangıç ve son arasında kelime olarak da bir bütünlük oluşturur. Şairin en başta topladığı ilgi, şiirin sonuna kadar devam eder.

Şiirin ilk dizesinde üzüntüyü anlatmak için somut varlıklar kullanılır. İkinci tekil şahıs iyelik eki ile kullanılan “çehre” kelimesi ile karşılaşan okur üzüntüyü aklında somutlaştırır. Çehrenin kararması, üzüntünün en somut belirtisidir. Bir insanın üzgün olup olmadığı öncelikle yüz ifadesi ile anlaşılır. Yüzün ifade ettiği duygular evrenseldir. Aynı dili konuşmayan insanlar, birbirlerinin yüzlerine bakarak karşısındakinin mutlu ya da mutsuz, üzgün olup olmadığını

anlayabilir. Okur bu dizeyi okurken ister istemez yüzündeki üzgün ifadenin varlığını göz önüne getirecektir. İkinci dizede “günlerin derinleşen acısı içerisinde” ifadeleri bir süreç bildiriyor. Şairin “gün” sözcüğünü çoğul kullanarak oluşturduğu zaman kavramı, ister istemez okurun da bu şiiri okuyuncaya kadar geçirdiği acı günleri aklına getirir. Saçlar da yüzden sonra üzüntü ve kederin bir göstergesidir. Beyazlaşan saçlar aynı zamanda geçen zamanla birlikte üzüntünün boyutunu da gösterir. Son dizede ise gözlerin pişmanlık ifadesi söz konusudur. Okur, şiiri okuduğunda “çehre, günler, saçlar ve gözler” kelimelerinden kendisinin somut bir üzüntü resmini oluşturabilmektedir. Şair, iç dünyasında derinden hissettiği üzüntü duygusunu somut sözcüklerle aktararak okur ile bir duygu paydaşlığı meydana getirmiştir. Şair – şiir – okur arasında oluşan bu duygu birlikteliği estetik bir zevkin de oluşmasını sağlamaktadır. Okur, şiirde kendisini bulabilmiştir.

Hülyalarım şiirinde de yaşamdan beklediğini bulamayan insanın zamanla büyük bir umutsuzlukla kendi içine dönüşü ve mutluluğu, sevinçlerini yığacağı hülyalara dalması anlatılır:

Kan ağlıyor güneşin battığı yerde zaman
Işıklar gözlerimin önünde boğuluyor
Akşamla şu dağların arkasına uzanan
Solgun hülyalarımın üstüne gün doğuyor (İlgaz, 1993: 15)

Burada güneşin ufukta kaybolmaya başladığında oluşan kızılığın kana benzetilmesi, ışıkların silikleşmesi, zaman olarak akşam ve solgun hülyalar okurun aklında da bir umutsuzluk meydana getirecek kullanımlardır. Mutlu bir insan için güneşin batış anındaki doğa güzelliği görülmeye değer olarak kabul edilirken bu anın kanla özdeşleştirilmesi, karanlığın insanı bunaltan, içini karartan yapısı karşısında ışığın ferahlık vermesi gerekirken silikleşmesi umutsuzluk ve umutsuzluğun somut göstergesidir. Şiirlerde karamsar ruh halinin en belirgin göstergesi olarak akşam ve gecenin tercih edilmesi de yine karanlık ve karamsarlık arasında kurulan ilişkiden kaynaklanır. Tüm bunlar ise hülyalarını kaybetmiş bir insan için umutsuzluğu ve umutsuzluğu pekiştiren kullanımlardır. Yeni bir gün başlasa da solgun hülyalar, yeni bir günden de bir beklenti oluşturmaz. Şair bu şiirde de hissettiklerini etrafındaki varlık ve olaylar üzerinden anlatıyor. Okur da gözü önünde somut olarak tasvir edilen bu manzara karşısında umutsuzluk ve umutsuzluk duygularını hisseder. Rıfat İlgaz’ın iki şiirinden aldığımız bu dörtlükler, şairin iç dünyasında hissettiği duygularını evrenselleştirerek şiiri okuyan herkesle ortak bir duygu oluşturabilme başarısını sağladığını gösteriyor. Bu başarı aynı zamanda şiirin estetik değerini de ortaya koymaktadır.

Mevsim Sonu şiirinde de yine somut varlıklar üzerinden okurun herhangi bir zorlukla karşılaşmadan anlayabileceği bir manzara resmedilir. Okur, bu şiirde de merkeze kendisini alarak hüznü, karamsarlık ve umutsuzluk duygusunu hissedebilir:

Kayboldu rüyamızın dışarıda benzeri,
Kalmadı hatırası sularda dalların
Geçitleri kapandı, bulutlar darmadağın,
Vermeden meyva, karardı nar çiçekleri. (İlgaz, 1993: 24)

Bir sonbahar manzarası tasviri yapılan bu dizelerde ırmak kenarındaki dalların kuruyup yapraklarını dökmesi, bulutların darmadağın olması nar çiçeklerinin bile gelişimini tamamlayamadan, meyve vermeden solup gitmesi doğadaki sıkıntıyı gözler önüne sermektedir. Böyle bir atmosferin okurda uyandırdığı duygu da şairin ruh halinde olduğu gibi yine karamsarlık, hüznü ve umutsuzluktur.

Şairin aşkınlık – sonsuzluk teması ile yazdığı şu dizelere de bakmak istiyoruz:

Birleşince ansızın yolumuz bir sınırdadır

Beni katar mı dersin önüne deli rüzgâr?
Sonra maviliklerde izini bırakır da
Bir lahza dinlenir mi bu çılginca akışlar?

Anladım ne zamandır bu dinmeyen fırtına,
Beni de gezdirecek bulutlarla önünde.
Atılmış bulacağım ıssız bir dağ ardına
Kendimi, bu akışın en çılgin gününde. (Akış, s. 13)

Sonsuzluk, anlaşılması ve anlatılması zor bir kavramdır. Bu nedenle de ölüm de sonsuzluk kavramı ile birlikte ele alınır. İçinde bulunduğu dünyada sıkışıp kalan, bunalan bir insanın bu durumdan kurtularak sonsuzluğa ulaşmak istemesi anlaşılabilir bir tutumdur. Bu nedenle klasik şiirimizde de sonsuzluğa ulaşabilmek için “âb-ı hayat” sıklıkla kullanılan bir tamlamadır. Hiçbir şeyden mutlu olamayan, kederli, umutsuz insanın içinde bulunduğu ruh halini en iyi yansıtabilen kelimelerden biri “sınır” kelimesidir. Bu noktaya geldiğini hisseden birey için çıkış noktası elbette ki sonsuzluktur. Bu düşünceye ulaşan birey için sonsuzluğa ulaşmanın yolları arayışı başlar. “Rüzgâr, uçsuz bucaksız denizler, fırtına, bulutlar” bu sonsuzluğa ulaştıracak ve sonsuzluğu çağrıştıran kelimelerdir. Bu araçlarla sonsuzluğa ulaşabileceğini düşünen bireyin birden kendisini ıssız dağ ardında görmesi umutsuzluğun somut ifadesidir. Şair, sonsuzluk isteği ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi şiiri okuyan herhangi bir okur için de görünebilir bir tarzda sunar. Şiirin başarısı, estetik değeri de buradan kaynaklanmaktadır.

Burada ele aldığımız örneklerden de anlaşılacağı gibi okur, Rıfat Ilgaz'ın bu şiirlerini okuduğunda herhangi bir ön hazırlığa ya da şaire ait biyografik bilgilere sahip olmadan şiirden bir duygu ve düşünce edinebilmektedir. Şairin, içinde hissettiği duyguları somutlayarak aktarması ve okurla ortak bir duygu birlikteliği sağlaması şiirin okura estetik bir haz vermesini de sağlamaktadır. Okurun şiirden bu estetik zevki elde edebilmesi, şiirin sanatsal değerini de yansıtmaktadır.

1.1.2. Fayda Amacı

Yazarlar ve şairler yaşadıkları dönemin hem bir aynası hem de yol göstericisi konumundadır. Eserleriyle gerek yaşadıkları dönemi yansıtarak sonraki kuşaklar için bir bilgi kaynağı oldukları gibi yaşadıkları dönemde bireysel ve toplumsal sorunlarla ilgilenerek yol gösterici, rehber olarak da söz sahibidirler. Rıfat Ilgaz da yaşadığı döneme hem ayna olmuş hem de yol gösterebilmeyi başarmış bir şairdir. Şair edebî anlayışını şöyle ifade eder: “1940 toplumcu kuşağı ‘gerçeği yaz da nasıl yazarsan yaz,’ mantığında değildi hiçbir zaman. Bugün diğer arkadaşların şiirleri irdelendiğinde, konularımızın yaşamdan alınmış olunduğu görülür; ama bunu şiire dönüştürmek için verilen özgün çaba da görülür. Tabi herkes bunda başarılı olmamış olabilir. Her zaman da öyledir zaten. Önemli olan çabayı vermiş olmamızdır. Şiirin sadece kendini tatmin olmadığını da düşünürsek, mesele daha da açıklık kazanıyor” (Kabacalı, 1993: 51 - 52). Salt bir biçimciliğe karşı olan şair, 1950’li yıllarda ortaya çıkan İkinci Yeni şiirinden de uzak durmuştur. Şiirlerinde içeriğe önem veren şair, yaşadığı dönemin siyasî ve politik gelişmeleriyle de yakından ilgilenir. Ilgaz, şiiri ile ilgili şu değerlendirmede bulunur: “Vezinli, kafiyeli, hatasız şiirleri ben de yazdım. Ama şiir sadece güzel yazmak değildir. Bir de sanatçının sorumluluğu var. Yaşadığımız dönem ikinci dünya savaşı, bundan soyutlayamazdık kendimizi. Biçim önemlidir şiirde, ama içeriği hapsetmediği, sınırlamadığı, oyuna düşmediği ölçüde. İçeriğe yeni olanaklar kazandırdığı ölçüde yani özü kavrayacak bir biçim” (Ilgaz, 1993: 51 – 52).

Şairin içinde yaşadığı toplumun sorunlarına ilgisiz kalması ve çözümler üretmekten kaçınması elbette ki beklenemez. Bir yönüyle şairlerin eğitici bir yönü de olduğu kabul edilebilir bir gerçektir. Ancak biz burada Rıfat Ilgaz'ın şiirlerini incelerken şairin neyi, nasıl verdiği ve şiirlerinde nasıl bir eğitici yön olduğu üzerinde durmayacağız. Şair, birtakım ideolojik, ahlakî,

dinî, siyasî görüşleri aktarmak, sahip olduğu dünya görüşünü şiirlerinde okura vermek istemiş olabilir. Bu, şair ve şiiri açısından ele alınacak bir konudur. Biz burada bir okur, şair ve şairin dünya görüşü, ideolojisi hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadan sadece şiire bakarak nasıl bir fayda sağlayabilir onun üzerinde duracağız. Bu nedenle de şairin sahip olduğu dünya görüşü, ideolojisi, eğitimi, şiirdeki amacını hesaba katmadan şiir okunduğunda nasıl bir ders çıkıyor bunun üzerinde duracağız.

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde çocuk vazgeçilmez temalardan biridir. Zaman zaman kendi çocukluğundan bahseden şair, kendi çocukluğu ile şimdiki zamanın çocukları ile karşılaştırmalar yapar. Kaybedilen birçok değer söz konusudur. *Oğlum* şiiri bu anlamda dikkat çekicidir:

Ben de düşkündüm oyuna,
Ben de kumları avuçlar
Kazardım tırnaklarımla toprağı.
O zaman da çocuklar oynardı,
Ama benzemiyor bütün oyunlarımız.
Görgüne sözüm yok.
Ama bakıyorum, rahat değil çocukluğun,
Arabalar yolunu kesiyor.
Tele takılıyor uçurtman
Var mı tarlan, yar çilekleri toplayacak
Böğürtlenlerini otlara dizecek,
Çalıların var mı? (Ilgaz, 1993: 53 – 58)

Zamanın hızla akıp gitmesi ile birlikte değişen, unutilan gelenek ve görenekler toplumların ortak endişesini oluşturur. Her yetişkin, kendi çocukluğundaki gelenek, görenek, alışkanlıklar, oyunlar, sevgi, saygı gibi birçok unsuru kendi çocuklarının yaşantısı ile karşılaştırır. Bu karşılaştırmada değişmeyen tek şey, değişimdir. Eskiden olan birçok şey artık unutulmuştur. Bunda modernizmin de çok büyük etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Şiirde şimdiki oyunların geçmiş oyunlara benzememesi, arabaların çocukların yolunu kesmesi, uçurtmanın tele takılması, oyun oynayacak bir alanın olmaması, doğadan uzak olması nedeniyle çocukluğun rahat geçmemesi örnekleri veriliyor. Bu şiirden okur, kendine düşen payı alarak bir kıyaslama yapacağı açıktır. Şairin burada hemen herkesin gördüğü ancak dillendirmediği gerçeği işaret ederek bir farkındalık meydana getiriyor. Bir anlamda okurun düşünmesi için aracı oluyor. Şiir okunup bitirildiğinde ister istemez okurun aklında kalan değerlerin zaman içinde kaybolup gitmesidir.

Okutma Üzerine adlı şiirde de yine çocuklar söz konusudur:

Şunu demek istiyorum!
İki iş tuttum ömür boyu köklü.
Çocukları okutmaktı ilk işim
İkincisi,
Yazdığımı çocuklara okutmak,

Ne gençlerden, ne çocuklardan
Bir yakınmam yok.
Arap'ın dediği doğru:
“Çocuk mazbut...”
Memleketse görülüyor işte,
Güllük gülistanlık...
Ne var ki güllerin dikenini çok! (Ilgaz, 1993: s. 44 – 45)

Anne babaların görevlerini hatırlatan bu dizelerde çocukların ve gençlerin değer bilmesinin de zor olduğundan bahsediliyor. Anne babaların çocuklarına karşı karşılıksız bir sorumlulukları olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuk her ne kadar değer bilmesede anne babanın yapması gereken öncelikle “çocukları okutmak”tır. Yapılan her şey, katlanılan zorluklar çocuklar içindir. Ancak bunun karşılığında bir beklenti içinde olunmamalıdır. Özellikle okul derslerinde başarısız olan çocukların ilk karşılaştığı tepki azarlanmak ve okuldan almakla tehdit edilmektir. Çocuğun okuldan alınarak şairin benzer şiirlerinde dile getirdiği gibi çocukların çalıştırılması doğru bir yaklaşım değildir.

Özgürlük temasının işlendiği *Aydın mısın?* şiiri de okurun aklında, düşünce dünyasında iz bırakabilecek bir şiirdir:

Yollar kesilmiş alanlar sarılmış
Tel örgüleri çevirmiş yöreni
Fırıl fırıl alıcı kuşlar tepende
Benden geçti mi demek istiyorsun
Aç iki kolunu iki yanına
Korkuluk ol (Ilgaz, 1993: 252)

İkinci tekil kişi ekleri kullanılarak yazılan bu şiirde de okur, kısıtlılık ve özgürlük duygusunu somut bir şekilde görebilmektedir. Yolların kesilip alanların sarılması, etrafın tel örgülerle çevrilmesi ve başının üzerinde kuşların uçuşması okurun hayal dünyasında bir kısıtlılık halini canlandıracaktır. Bu kısıtlılık, özgür olamama hali bu tasvirler ile yoruma gerek kalmadan anlaşılır bir haldir. Şair bu durumdaki bireye yol gösterici, eğitici bir tutum takınır: Kolları yana açarak korkuluk oluşturmak. Okurun burada korkuluk kelimesinden özgürlüğü anlaması için edebî incelemelerde kullanılan imge, simge, metafor, mecaz gibi terimleri bilmesine gerek yoktur. Korkuluğun cansız olmasına rağmen etrafındaki canlılara bir korku hissettirmesi, onun hiçbir şeyden korkmadan durması özgürlüğü de çağrıştırmaktadır.

Şiirlerden çıkarılabilecek fayda sağlayan dizelere birçok örnek gösterilebilir. Rıfat Ilgaz'ın toplumcu bir şair olması bunda önemli bir etkindir. Son olarak şairin *Remzi* şiirine değinmek istiyoruz:

Benim bilgili becerikli çocuğum,
Kalktığın zaman tahtaya
Yüzünün kızarması neden?
Ayağında sağlamca bir pabuç
Sırtında bir ceket yok diye mi?
Ne var bunda sıkılacak,
Utanmak bize düşer çocuğum!
Eğer çalışmadığın içinse,
Bildiklerin sana yeter,
Notun önceden verilmiş,
Bilmediğin şahıs zamirleri olsun! (Ilgaz, 1993: 71)

Utangaçlık insan doğasında var olan bir duygudur. Özellikle maddî olarak imkânı olmayan insanların bu durumlarından utanması da sık rastlanan bir durumdur. Bu nedenle de bu şiiri okuyan bir okurun şiirde kendini görmesi olası bir durumdur. Şiirde ilk beş dizede kendi çocukluğuna dönen okur, sonraki dizelerde ise bu durumun aslında çok da utanılacak olmadığı kanaatine varır. Şairin, bu durumdan kaynaklanan utangaçlığa yaklaşımı okur için de farklı bir bakış açısı kazandırır. Yoksulluğun aslında çocuktan kaynaklanmadığı ve utanılacak bir şey

olmadığı düşüncesi okuru da bu konuda olumlu düşünceye yönlendirmektedir. Çalışmayan bir çocuğa “bildiklerin sana yeter” denmesi öğretmen bir okur için de yol gösterici bir tutumdur. Olaylara olumlu yaklaşmak ve bardağın dolu tarafını görmek bu şiirden okurun kolaylıkla çıkarabileceği bir sonuçtur.

Özetleyecek olursak, Rıfat Ilgaz’ın şiirlerinden aldığımız örnekler, okur merkezli bir yaklaşımla şiirlerin anlaşılabilirliğini göstermektedir. Gerek duygusal etki bakımından şiirlerin herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyulmadan şiir ve şairle ortak bir duygu birlikteliği ile gerekse şiirlerin okurun kendi düşünce dünyasına, hayatına alabileceği ve öğretici, yol gösterici bir özelliği olması ile estetik zevkin oluşması okur açısından şiirler hakkında net bir yargı oluşturmaktadır. Bu noktada özellikle edebî terimleri kullanmadan, birtakım mecaz ifadeleri bilmeden de şiirlerin anlaşılabilirliğini söylemek mümkündür.

1.2. Alımlama Estetiği

Alımlama estetiği, edebî eserlerin anlamı ve yorumu ile ilgili okurun işlevini inceleyen bir kuramdır. Alımlama estetiğinin duygusal etki kuramından farklı olarak okurun edebî eserden aldığı estetik zevk, heyecan gibi psikolojik alanlarla ilgilenmediği sadece okurun metni nasıl anladığı ve yorumladığı ile ilgilendiğinden yukarıda bahsetmiştik. Alımlama estetiğinde edebî bir eserin “yazarın yarattığı metin ve okurun yarattığı metin” olmak üzere iki kutbu olduğu kabul edilir. Bu nedenle de öncelikle edebî eserde oluşturulan belirsizlikler, boşluklar tespit edilir. Okurun eser karşısında daha aktif olması gerektiğini düşünen bu kuram, oluşturulan boşlukların, belirsizliklerin okur tarafından tamamlanacağını kabul eder. Aynı zamanda edebî bir eserin sadece yaşadığı döneme ayna görevi görmesi işlevi ile değil ufuk açıcı olması yönüyle de ilgilenir. Biz alımlama estetiğini bu bilgilerden yola çıkarak Rıfat Ilgaz’ın şiirlerini “Şiirde Oluşturulan Boşluklar” ve “Ufuk Sorunsalı” başlıkları altında inceledik.

1.2.1. Şiirlerde Oluşturulan Boşluklar

Edebî bir eser öncelikle yazarın duygu ve düşüncelerinin bir dışa yansımasıdır. Ancak metin ortaya çıktıktan sonra yazarın eser üzerindeki hâkimiyeti biter. Bundan sonra her şey okura bağlıdır. Okur, metni kendi duygu ve düşüncesinde yeniden anlamlandırır ve yorumlar. Bu anlam ve yorumun metnin yazarının duygu ve düşünceleri ile aynı olmasının beklenemeyeceği açıktır. Elbette ki bu noktada metinden tamamen bağımsız anlam ve yorumların da olamayacağı da bir gerçektir. Okur, metni anlamlandırırken ve yorumlarken de temel dayanak noktası metindir. Yazar ya da şair de oluşturduğu metinde kendi duygu ve düşüncesini anlatmaya, açıklamaya çalışırken bazen okurun düşünmesi için boşluklar, belirsizlikler oluşturur. Bu boşlukların okur tarafından tamamlanmasını bekler. Bu boşluklar kimi zaman söylenmek istenen bir anlamı ya da kelimelerle ifade edilemeyecek kadar geniş bir alanı işaret eder. Burada iş, okura düşmektedir. Kısaca yazar ya da şairin oluşturduğu metin nihai metin değildir. Metin yazardan çıktıktan sonra her okurun hayal dünyasında tamamlanır, bütünleşir ve nihai şekline kavuşur. Edebî eser ancak bu bütünleşmeden sonra tamamlanmıştır.

Rıfat Ilgaz’ın şiirlerinde de bu tarzda boşluklara rastlamak mümkündür. Şair, bazen sorular sorarak bazen üç noktalarla bazen de cümleleri yarıda bırakarak boşluklar oluşturur. *Son Günlere Doğru* şiirinde sonbaharla birlikte gelen belirsizliği ve hüznü boşluklarla tamamlar:

Yorgun akisleri var sulara ömrümüzün,
Neden bakışlar aşinasız, çehreler soluk?
İmkânsız isteklerin arkasında yolculuk,
Uzakta, halka halka kuşlardan gelen hüznün...

Ne dudaklarda şarkı, ne meyvalarda lezzet:
Vakitsiz dökülmede yaprak yaprak ümitler!... (Ilgaz, 1993: 84)

Bakışların bildik olmamasının, çehrelerin soluk olmasının ve ömrün sularda yorgun akisleri oluşunun bir nedeni vardır. Şairin soru sorarak kendisi ile birlikte okurun da bu hâlin nedenini sorgulamasını ister. Sonbahar, mevsim olarak ağaçların yaprak dökmesi, yeşilliklerin sararması, yağmurların başlaması insanlarda bir hüznü beraberinde getirir. Bu nedenle de sonbahar genel olarak hüznü çağırıştırır. Sonbaharda doğanın renk değiştirmesi tek başına bir hüznün nedeni değildir. Doğadaki bu değişim ile birlikte insanlar içinde bulundukları durumdan, acılarından, sıkıntılarından kaynaklanan hüznünü doğa ile birleştirir. Kapalı havaların insan psikolojisinde olumsuz bir psikoloji meydana getirmesi bu nedene bağlıdır. Şiirde soru cümlesi olarak kurulan ikinci dize, sebebi kişiden kişiye değişen cevapları da içinde barındırır. Buradaki boşluk okurun kendi içinde tamamlayacağı bir boşluktur. Aynı şekilde devam eden dizelerde imkânsız istekler, her okurun dolduracağı boşluklardır. Son dizede de yaprak yaprak dökülen ümitler, okur tarafından anlamlandırılacak bir boşluktur.

Ne Diyebilirsin şiirinde sıradan ve günlük sorunlardan bahseden Ilgaz, burada sıradan olanı şiire taşıırken bir farkındalık meydana getirir ve oluşan boşlukta okura düşünme payı bırakır:

Geç vakit işten çıkarsın,
iki satır konuşmak için
hasretsin bir ahab yüzüne,
bıçak açmaz dostların ağzını
değirmenci su derdinde...
Yorgunluğu çıkarmak istersin
bir koltuk meyhanesinde,
kesen elvermez,
ne yaparsın, Gün o gün değil... (Ilgaz, 1993: 80)

Günlük hayatta geçim derdi ile koştururan insanlar arasında dostluk ilişkilerinin zayıflaması günümüzde de toplumsal bir yara olarak görülmektedir. Geçim sıkıntısı içinde boğuşan ve aklında bin bir sorunla didişen insanların neşeli olması oldukça zordur. Bu durumda kimseyle konuşmama ve içe kapanma genel bir tercihtir. Şiirde bu sorunlar genelleştirilerek verilir. Sıradan bir durum anlatılırken “değirmenci su derdinde” dizesi çeşit çeşit sorunları ifade eden bir anlam genişliği oluşturur. Bir meyhanede yorgunluk atmak isteyen birinin parasının yetmemesi de bu sorunların derecesini göstermesi bakımından önemlidir. Son dizede ise “gün o gün değil” ifadesinden sonra üç nokta okur için de bir iç çekme molası gibidir. Okur, bu şiiri okuyunca aklında dizeler değil, kendi sorunları canlanır. Sınırlı sözcüklerle ifade edilen hayat meşgalesi okurun hayatı ile bütünleşerek şiirdeki anlamı tamamlar.

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde toplumsal ve siyasal nedenlerle birlikte ele alınan ölüm teması, bireyin ölümünün doğal yoldan olmadığı üzerinde durulur. Bu karşılaştırmalar şiirlerde bir boşluk oluşturur. Okur, ister istemez kendi dünyasında kendi düşünceleri ile de şiiri tamamlar:

Bakışlar neden böyle değişik
Neden soğuk tuttuğunuz eller
Biz mi böyle geldik yeryüzüne
Kan tükürerek mi doğduk
Linç edilen biziz radyolarda
Kürsülerde saldıran biz

Bağırsak çağırsak boşuna
Bir öksürük kesiyor soluğumuzu
Tıkanıyoruz (İlgaz, 1993: 240)

Şiirde art arda soruların sorulması, beraberinde farklı soruları da akla getirir. Şairin ölüm konusundaki düşünceleri bir anlamda okurda bir düşünce ortaklığına imkân tanır. Varlığı sorgulayan dizeler, toplumsal sorunlarla birleştirilerek istenmeyen bir sona doğru götürür. Okurun kendi varlığını sorguladığı bu dizeler, kendi içinde bir isyanın da habercisidir. Bir isyan, başkaldırma duygusu dizelerin bu hareketli yapısından çıkartılabilecek doğal bir sonuçtur.

Son olarak *Bilsem ki...* şiirini de örnek olarak almak istiyoruz:

Bu ayaklar benden hesap soracak,
Bir düşüncenin peşinde dolaştırdım
Sokak sokak.
Bu baş, bu eğilmez baş da öyle...
Bazı sarhoş, bazı yorgun
Her zaman bir yastığa hasret!
.....
Bilsem ki kimsenin parmağı yok
Bu sürüp giden işkencede!
Kılım bile kıpırdamadan bir sabah
Çekerdim darağacına kendimi,
Bilsem ki suç bende!... (İlgaz, 1993: 169)

Şiirde toplum için bir şey yapma ya da yapamama hesaplaşmasını şair kendisi ile de yapar. Okur da şiirle birlikte bu hesaplaşma içine girer. Şiirin okuru sürüklediği nokta ise, eğer toplum için bir şey yapamıyorsan en azından suçluluk duy, anlayışıdır. Şiirde bir sorgulama ile karşılaşan okur, bu sorgulamaları şiirden ve şairden bağımsız olarak kendisi de yapar. Okurun, şiirden bağımsız bir düşünceye, sorgulamaya sürüklenmesi şiirin kelimeleri haricinde oluşan bir anlamı ve yorumu ifade eder. Şiir bu kelimelerle yazılmasına rağmen, anlam bu kelimelerin çok ötesinde okurun düşünce dünyasında tamamlanır.

1.2.2. Ufuk Sorunsalı

Okurun yazar veya şairden beklentisi sadece görüleni değil aynı zamanda görülmeyeni de anlatmasıdır. Bir edebî eser yazıldığı döneme ayna olmaktan başka bir işleve sahip değilse bu edebî eserin kalıcılığından da bahsetmek zordur. Kalıcı bir eser, aynı zamanda topluma yol gösteren, yön veren bir niteliğe de sahip olmalıdır. Herhangi bir metni okuyan okur, okuma eylemi sona erdiğinde kendisinde bir farklılık oluşmasını bekler. Bu farklılık bazen geçmişteki bir olayın çok kalıcı bir şekilde ifade edilmesi gibi olabileceği gibi okurun düşünce dünyasında geleceğe ait bir farklılık meydana getirmesi şeklinde de olabilir. Edebî eser, bu iki durumda da okurda bir ufuk oluşturacak niteliği içermelidir. Mehmet Akif'in "Çanakkale Şehitlerine" şiiri geçmişteki bir olaya, "İstiklal Marşı" da geçmiş ve geleceğe ışık tutan ve okurda bir ufuk oluşturan şiirlerdir. Okurun ufkunu açan edebî eser, okur açısından başarılı sayılır. Edebî metinlerdeki ufuk sorunsalı da anlam ve yorumda olduğu gibi sınırsızdır. Ancak metnin açtığı ufuk, metnin okurları arasında bir birliktelik sağlayabiliyorsa bu ortak bir duygu ve düşüncenin oluşması bakımından başarılıdır. Özellikle siyasî ve ideolojik işlevli metinlerde bu tarz bir ufuk oluşturma işlevini görmek mümkündür.

Rıfat Ilgaz'ın topluma ve toplum sorunlarına yaklaşımı bir ufuk oluşturma amacını taşır. Toplumsallığın öne çıkartıldığı şiirlerde şairin okurda oluşturmak istediği bir ufuktan bahsetmek Ilgaz'ın şiirleri için aşırı bir yorum olmaz. *Bir Kurşun Gibi* şiirinde, bağımsızlığın önemine vurgu yapılır. Dostluk, yardımlaşma ve antlaşmaların ülkenin bağımsızlığına zarar getirmemesi gerektiği düşüncesi savunulurken, bağımlılığa ve muhtaçlığa dur denilmesini ister:

Anladık dostluk anladım yardım
Anladık geri kalmışlık
Kölelikse bir sonu olmalı
Sömürüyse çıkmalı bir dur diyen

Siz dikildiniz mi yollara
Geçemez Amerikan denizcisi
Fatih'in gemileri geçer de Dolmabahçe'den

Bağımsızlığın derin anlamında
Hantal gemilere kör radarlara karşı
Kanlar içinde uzanır
Turan Emeksizin yanında (Ilgaz, 1993: 37)

1968 yılında yazılan bu şiirde ülkenin siyasî yapısının Amerika ile dostane ilişkilerde bulunması ve birtakım anlaşmalar yapması şiirde eleştirilir. Bu ilişkilerin ülkenin bağımsızlığına engel olabileceği düşüncesi şiirin ana temasıdır. Bu yıllarda ülkede farklı siyasî görüşlerin olduğu düşünüldüğünde şiir, bu düşünceler içerisinde Amerika karşıtlığı gibi bir düşünceyi savunmaktadır. Okur, şiiri okuduğunda farklı bir düşünceye sahipse bu görüşü eleştirirken herhangi bir düşüncesi yoksa ya da bu görüşü paylaşıyorsa düşüncesinde yeni bir açılım meydana gelir. Şiirdeki bu karşıtlık, okur için olumlu ya da olumsuz anlamda ufuk oluşturmaktadır.

Kardeşlik şiirinde de gerçek kardeşliğin sözde kaldığı ve bu kelimenin deformasyona uğradığı üzerinde durulur. Bir yandan kardeşlikten söz ederken bir taraftan da kardeşliği bozacak ortamın oluşturulması çifte bir standarttır. Şiirde kardeşlik kavramı konusunda bir nesnellik oluşturulmaya çalışılır:

Okullarda hep kardeşiz,
Şaban kardeş, Ali kardeş, Osman kardeş
Yıldız kardeş, Sevil kardeş...
Hele hele kitaplarda:
Şan kardeşi...
Kan kardeşi, din kardeşi...

Benim saygıdeğer Hoca'm,
Tabancasız kardeşliği öğret bize,
Kafeteryalarda.
Alfabe'den Anayasa'dan önce
Kurşunsuz sevişmeyi! (Ilgaz, 1993: 65 – 67)

Sevgi ve insanlığın evrenselliğine inanan şair *Her Dilde* şiiri bu düşüncenin işlendiği pekiştirildiği bir şiirdir:

Çağına yakışır yaşamayı

Sevmeyi, düşünmeyi, çalışmayı
Kısıtlayan tüm yasaklar
Yasalardan değil yalnız
Sözlüklerden bile atılmalı!

Zorla güzellik yok!
Ozan da olsa dizelerinde
Ağlatmaya zorlamak bizi
Ne ozanca, ne insanca, ne uygarca (Ilgaz, 1993: 56 – 57)

Sevgi ve insanlığa hümanist bir bakış açısı ile yaklaşan şair, hangi dilden olursa olsun bütün insanların aynı duygulara, davranışlara sahip olduğunu belirtir. Çocukların ağlamalarına ve üzülmelerine dayanamaz. Sevgi ve düşünmeyi kısıtlayan her şeyin ortadan kalkmasını önerir. Sevginin evrensel oluşu ve insan sevgisinin her şeyden önce geldiği düşüncesi bir dünya görüşü olarak şiirde bir ufuk oluşturur. Okur için de bütün sevgilerin bir kenara bırakılarak insan sevgisinin öncelenmesi düşüncesi, oluşturulan ufkun sınırlarını göstermesi bakımından önemlidir. İnanç açısından bakıldığında bu düşünceye ortak olup olmama noktasındaki okurun düşüncesi, gerek olumlu gerekse olumsuz anlamda bir ufuk oluşturmaktadır.

SONUÇ

Edebî eserlerin anlamlandırılmasında, yorumlanmasında ve incelenmesinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Yazar – eser – okur bağlamında farklı önceliklere sahip bu yaklaşımların ortak amacı, edebî eserin geniş okur kitleleri tarafından anlaşılması ve eserin kültür ve sanat hayatımızda kalıcı bir yer edinebilmesine katkıda bulunmaktır. Bu yaklaşımlar içerisinde farklı zorluklarından dolayı okur merkezli yaklaşım üzerinde çok fazla durulmayan bir yöntemdir. Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın biyografik hayatından, düşüncelerinden, dünya görüşünden habersiz bir okurun, şiiri okuyarak nasıl bir anlamlandırma yapabileceği üzerinde durduk.

Okur merkezli yaklaşımlardan Duygusal Etki ve Alımlama Estetiği kuramlarından yararlanarak yaptığımız incelemede, Duygusal Etki Kuramına göre okurun şiirlerden nasıl estetik haz alabileceği sorusuna cevaplar aradık. Kelime ve dizelerden oluşan şiirin okuduktan sonra okurun kendini şiirde bulması ve bir duygu paydaşlığına ulaşması bu noktada estetik zevkin oluşmasındaki en büyük etkidir. Rıfat Ilgaz'ın gerek bireysel gerekse toplumsal temalı şiirlerinde böyle bir duygusal ortaklık oluşabilmektedir. Özellikle somutlama yoluyla soyut kavramların herhangi bir edebî sanat bilgisine gerek kalmadan anlaşılabilir olması, okur için de estetik hazzın kaynağını oluşturmaktadır. Okurun şiiri okuduktan sonra hayatla ilgili ya da şiirde ele alınan konu ile ilgili bir şeyler öğrenmesi de okurun şiirde hoşlanması ve onu başarılı bulması için geçerli bir sebeptir. Aynı zamanda okur, şiirden kendisine yarar sağlayacak bir fikir, düşünce elde edebiliyorsa bu şiirinde başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Ilgaz'ın şiirlerinden okurun kendisine yarar sağlayacak düşüncelere ulaşabileceği de incelememizde elde ettiğimiz sonuçlar arasındadır.

Alımlama estetiğine göre ise okurun şiirlerden herhangi bir estetik zevk alıp almadığına bakmadan şiirlerde oluşturulan boşluk ya da belirsizliklerin okur tarafından anlaşılabilir olarak bu boşlukların doldurulup doldurulamayacağı üzerinde durduk. Rıfat Ilgaz'ın toplumsal konularda belli bir düşüncesinin olması ve hayata eleştirel bir gözle bakması, bazı karşılaştırmalar yapması ancak bu karşılaştırmalar sonucunda çıkan sonuçları okurla paylaşmayıp bir boşluk oluşturması okuru şiire çeken sebeplerden biri olarak görülmektedir. Okur, şiirlerdeki bu anlam boşluklarını doldurarak şiiri tamamlar ve düşünce dünyasında metni bütünler. Diğer bir yöntem olan ufuk

sorunsal olarak incelediğimizde yine şairin bir düşünce şairi olması nedeniyle ideolojik yaklaştığı konularda bir ufuk oluşturmaya çalıştığını şiirlerde gördük. Okurun, oluşturulan bu ufuk konusunda şairle aynı düşüncede olsun ya da olmasın olumlu ya da olumsuz anlamda bir ufuk oluşturabildiği görülmektedir.

Edebî eserlerde okur merkezli yaklaşımların kullanılarak inceleme yapılabilmesi mümkündür. Özellikle metnin geniş kitleler tarafından anlaşılmasında terimlere boğmadan inceleme yapmak anlamlandırma ve yorumlama çalışmalarında faydalı bir yol gibi gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Freud, S. (2001), *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*, (Çeviren: Kamuran Sıpal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İlgaz, R. (1993). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Kabacalı, A. (1993) “Edebiyatımızın Koca Çınarı” *Rıfat Ilgaz*, İstanbul: TÜYAP Yayıncılık.
- Moran, B. (1999) *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztorun, H. (1997) *Şair Olarak Rıfat Ilgaz*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.